

The Armenian Dialect of Ankara

Bert Vaux, Harvard University

AIEA, Vienna, September 30, 1999

- (1) *Ֆրէնկիսդանն կու գամ / ինչ տէրաց իս դւն / Էնկւրցիէմ*
fręngistanən gu kam / inč devac' is tün / engürçi em
Je viens de la france / de que leu estes vous / d'anguora
'I come from France / where are you from? / I am from Ankara'

- (2) *անէղ* [arež] lion

(3) Orthography

a. no final-y rule

<i>էկա</i>	je suis venu	I came
<i>կուգա</i>	il viendra	he comes / will come

b. v for w

<i>հավատաս</i>	vous croyes	you believe
----------------	-------------	-------------

c. variation

<i>ասսյէխ, ասյէղ</i>	aguille	needle
<i>գլօխ, գլօղ</i>	teste, chef	head
<i>գէշ, քէշ</i>	movais	bad

(4) Misanalyses:

a. phonological

<i>էրգչէվ</i>	bass	down
<i>էրգչէվն</i>	desouls	below

(probably based on misparsing of forms like *թյէվհնէրգչէվ*-esseille-arpit)

b. morphological (plurals discussed later)

<i>շանն</i>	chienne	dog
<i>էրկրի</i>	terre	earth
<i>տարու</i>	année	year
<i>ցիու</i>	cheval	horse
<i>լուսէ</i>	clairté	light

c. semantic

<i>էշ</i>	animal	animal (donkey)
<i>լրէլ</i>	rire	laugh (be silent)
<i>լաբսդակ</i>	renard	fox (hare)
<i>մէկշաբթի</i>	samedy	Saturday (Sunday)
<i>շաբադ</i>	vendredi	Friday (Saturday)
<i>գարսուեն</i>	cincante	fifty (forty)

(5) D > T^h (apparent exceptions: *կէլ*-loup, *կօտի*-ceinture)

a. <D> for <T^h>

<i>քրիստոս</i>	Christe	Christ
<i>զգեզ</i>	te	you (acc.)
<i>գւո</i>	le tien	your
<i>էրկինգ</i>	ciel	heaven
<i>էրգալ</i>	aller	go
<i>գիրգ</i>	livre	book
<i>մօրգ</i>	barbe	beard
<i>էկանգ</i>	sommes venus	we came
<i>խելգ</i>	memoire	memory
<i>յեգգ</i>	a la fin	(at the) end
<i>գագնել</i>	chier	shit
<i>հավկիրգ</i>	euf	egg
<i>գիչ</i>	mesnu	little

b. <T^h> for <D>

<i>չրօղ եմ</i>	avoir soif	I am thirsty
<i>քինի</i>	vin	wine
<i>փարի</i>	beau	good
<i>շափաթ</i>	semaine	week
<i>աչգիաց</i>	oeyl ouvert	open-eyes
<i>դէրցակ</i>	tailleur	tailor
<i>բօրցյել</i>	preuver	try
<i>գառոտաշին</i>	au devant de luy	in front of him
<i>մարթ</i>	homme	man
<i>խնցւոր</i>	poumme	apple
<i>տանց</i>	poires	pear
<i>ցիռն մեյտան</i>	marché aus chevaux	horse market
<i>թօւր</i>	porte	door

c. <D> for foreign [T^h]

<i>գօբրի</i>	pont	bridge
<i>թօբալ</i>	boituz	lame
<i>գէրգէտան</i>	licorne	unicorn
<i>էշգէրէ</i>	visible	visible

(6) T > D shown by the rendition of foreign words

<i>սպուրճյ</i>	cuisinier	cook
<i>պայգուշ</i>	hybou	owl
<i>ատա</i>	ysle	island
<i>ճէրմակ ճիկր</i>	polmons	lung(s)
<i>արապա</i>	charrette	cart
<i>ցիռն մեյտան</i>	marché aus chevaux	horse market
<i>ցուկին պագար</i>	poissonerie	fish market
<i>պիլտրմիշ քնել</i>	ferre scavoir	inform
<i>պալթաճի</i>	portehache	axe maker, woodcutter
<i>նաճար</i>	charpantier	carpenter
<i>պէրկիր</i>	cheval	horse

(7) T^h > T^h

a. <T^h> for <D> see (5b)

b. <T ^h > for foreign [T ^(h)]	թօբալ	boituz	lame
	աքէրէմ	bon	good
	շամուր	fungé	mud

(8) Clusters

գրիսդուս	Christe	Christ
վուտկ	pieds	foot
օսգի	or	gold
խխթյեկ	estouffer	choke
ախկատ	poure	poor

(9) Nasal voicing

a. yes	էնկէջ	oreille	ear
	հիվանատ	malade	sick
b. no	ընցի	moy	(to) me

(10) Merger of *r* and *n*

a. <i>r</i> for <i>n</i>	մէրնօղ	mort	dead
	կարնէ	prendoit	takes
	մի կրվիր	ne uous fasches pas	don't fight/get angry
	վուր	le trou du cul	asshole
	պարկեկ	someiller	sleep (v)
	ձիերգ	main	hand
	ծրյեկ	pisser	piss (v)
	թօւր	porte	door
	ակրա	dent	tooth
	գարսօւն	cincante	fifty [sic—forty]
b. <i>n</i> for <i>r</i>	շոււ	eau	water
	ոււ	ou	where
	հազաւ	mille	thousand

(11) Uvular vacillation

a. <i>ŋ</i> for <i>խ</i>	կաղիմ	pendre	I hang
	փաղեկ	fuir	flee
	թժուղ	enfer	hell
	սյեղ	melon	melon

b. /u for η	ախշիկ	fille	girl
	օխշուն	plaisir	pleasure
	ախփար	frere	brother
	մյեխգ	pesché	sin
	մյեխավւոր	pescheur	sinner
	ցախիկ	fleur	flower
	նյեխ	estroit	narrow
c. variation	յօխսա, յօղսա	ou, sinon	or, if not
	գլօխ, գլօղ	teste	head
	ջէրմակսւող	ails	garlic
	սւղխ	ognons	onion
	ղօլխղ, թուխղ	papier	paper

3.2. Vowels

(12) Historical vowel developments

այ > է	էգի	vigne	vineyard
	կէլ	loup	wolf
	էրի կնիկ	femme uefue	widow
այ > ա	միգ մար	mere grand	grandmother
	ասայեղ	icy	here
	ասի	seucy	this
	մէկալ	un autre	another
այ > այ	հայր	pere	father
	մայր	mere	mother
	այսւոր	aujordu	today
	այլ		other, but
իւ > ի	հիր	oste	guest
	հարիր	cent	hundred
իւ > ու	արուն	sang	blood
	ցօւ, չօվ	nege	snow
ոյ > ու	կուս	pucelle	maiden
	գուր	seur	sister
	լուս	lumierre	light
	օխշուն	plaisir	pleasure
n > ուո	գւո	le tien	your

<է> may also represent [ä]; cf. էնկէջ ‘oreille’ vs. Tigranakert, Hadjin ängaj

(13) Diphthongization

a. monosyllables

վլուվ

qui

who

վլեց

cys

six

թիեվ

bras

arm

վլոր

le trou du cul

asshole

խւոր

fosse

hole

վլող

terre

earth

պլողկ

raves

radish

խւոզ

porc

pig

b. polysyllables

ուսյել

aprendre

study, learn

սյսեղ

poix chiches

chick pea(s)

թեւող

enfer

hell

ակլուս

Jaques

Jacob/James

խնցւոր

pomme

apple

սալւոր

prunes

plum

էփվել

boillir

boil (intr.)

exceptions:

լեղիել-lever-get up

այսւոր-aujourd'uy-today

լիէզու-lengue-tongue

c. compounds

տասնւկէց

cese

sixteen

իրգւոտ

trepied

tripod

d. no diphthongization

էրկու(կ)

deux

two

էրէկ

yier

yesterday

էրկան

long

long

էղերի

je sois

I was

էրես

visage

face

էկօ

venes

come! (sg)

օրդի

fils

son

օսգի

or

gold

օխշուն

plaisir

pleasure

օրխնել

benist

bless

բէրել

porter

carry

դէրցակ

tailleur

tailor

սղէղցօւն

creation

creation/creator

կէրցել է

il est mangé

he has eaten

ջէրմակսող

ails

garlic

բօրցել

preuver

try

կօտրաց

est fendu

broke

(14) Diphthongization with suffixes

էկավւորաց

veneurs

comers

(15) No diphthongization in o's resulting from other sources:

a. <i>oη < uιη</i>	<i>չրօղ եմ</i>	avoir soif	I am thirsty
	<i>սրէլօղ</i>	ce faire aimer	making lovable
	<i>գրօղ</i>	mort	dead/dying
	<i>գիրօղ</i>	escribein	writer
	<i>խմօղ</i>	yvroigne	drunk(ard)
	<i>ջէւօղ</i>	maillé	mailed (wearing mail)
	<i>սուսօղ</i>	manteur	liar
	<i>մարդօղ</i>	monde	world
	<i>վազօղ ջուր</i>	eau courante	running water
	<i>ճանկօղ</i>	voyageur	traveller
	<i>բացօղ</i>	ouvert	open(ing)
	<i>կապօղ</i>	vigneron	binding
	<i>կտրօղ</i>	faucheur	cutting
	<i>բէրօղ</i>	accouchée	bearing
	<i>բանցիւօղ</i>	aideur	helper
b. instr. -օւ	<i>սղէղցօւն</i>	creation	creation/creator
	<i>պահօւ</i>	en casquette	safe
	<i>սղակօւ</i>	argente	money-instr.
	<i>խելգօւ</i>	ecspertement	expertly
b. <i>o < եւ</i>	<i>յօթ</i>	sept	seven
c. <i>o < ու</i>	<i>գլօխ</i>	teste	head
	<i>էկօ</i>	venes	come! (sg)
d. <i>o < ??</i>	<i>հօս</i>	icy	here

(16) Plurals

a. classical oblique pl.	<i>էկաււորաց</i>	veneurs
	<i>ակրաց</i>	dents
	<i>թագաւորաց</i>	roys
	<i>օրաց</i>	jours
	<i>մարթեոց</i>	hommes
	<i>գրիստօնայց</i>	chrestiens
b. other forms	<i>աչգել</i>	lunetes
	<i>խօճան</i>	mestres
	<i>ալպանուցս</i>	les albanois
	<i>անունուղ</i>	noms

(17) Pronouns

նու = sa 'his' (6), e.g. *նու ձիերդ է* 'sa main'
էնցի a moi
էնուր = anor

(18) The *դու* prefix

- a. present   *կու պտտանա* il plut   it's raining
                  կու վառէ   il brusle   it's burning
b. future   *կուգա*   il viendra   he comes / will come

(19) The “regularized” 2sg aorist

- a.   *էկաս*   tu es venu   you came   (but cf. *բարու էկիր* = bien venu)
         բերաս   a porte cecy   you carried
         (but could also be *բեր այս* ‘carry this!’)
b.   Suczawa, Zeytun, Shatax

(20) Progressive *դար*

- a.   *gu kam gar* ‘I’m coming’, etc.
b.   Sivrihisar only; Tokat, Kayseri, Tarente *դա*

(21) Loss of imperfect *է-*

- a.   *էղեր ի* j’etais I was
b.   Jahukyan feature 89: Hadjin, Marash, Mush, Van, most eastern dialects

(22) 2nd singular pronoun

- a.   *դու*   toy   you (sg)
b.   Eastern dialects + Mush, Ozmi, Moks, Van

(23) The obligatory

- a.   *պիտիր*   il faut   it’s necessary
b.   Nor Naxichevan   *բիդ/բիդօր/բիդուր/բիդր*
         Musaler, Kesab   *բըր/մըր*
         Suczawa   *բիդօր*
         Rodosto   *բըդըր*
c.   *պիտէ*   cil est

(24) Not censored like many word lists:

<i>պուծ</i>	Con	(vagina)
<i>փուղ</i>	guarce	whore
<i>գաք</i>	merde	shit (n)
<i>գազնեղ</i>	chier	shit (v)
<i>ծրյեղ, շոխեղ</i>	pisser	piss (v)
<i>պւցխօր</i>	adultere	adulterer
<i>վւոր</i>	le trou du cul	asshole

(25) Other words of interest

<i>էղէցուն</i>		church-G/D-def	cf. Hadjin <i>ēbeck</i> ‘prayer’
<i>դինչ</i>	ce que		
<i>օրի</i>	pourquoy	why	(<i>ինչու</i> is also given elsewhere)
<i>վտղ</i>	terre	earth	
<i>վողոտ</i>	chameau	camel	
<i>էնկչել</i>	avaller	swallow (v)	
<i>օրխնել</i>	benist	bless	
<i>աղէսթօգ</i>	intestins	intestines	
<i>վէզ</i>	col	neck	
<i>ճյեղ</i>	branche	branch	
<i>հարսնինգ</i>	nosses	wedding	
<i>ածված</i>	dieu	god	
<i>առէց</i>	lion	lion	

(26) Sometimes the closest related forms are far away:

<i>տիրեվ</i>	fueille	leaf	Julfa, Karabagh, Shamaxi
<i>վտղ</i>	terre	earth	only Goris and Karabagh have v-
<i>լէման</i>		similar	Axalcxa, Xarberd, Maragha, Julfa, Salmast, Hamshen
<i>փանլիգ</i>	cerreure	key	Erzerum, Hamshen
<i>փտրել</i>	chercher	seek	Tiflis, Karabagh

(27) Turkish influence

a.	<i>գօբրի</i>	pont	bridge
	<i>կէլին</i>	belle fille	daughter in law
	<i>ատա</i>	ysle	island
	<i>տայի</i>	oncle	uncle
	<i>մայմն</i>	guenon	ape
	<i>ինսաֆ</i>	confiance	trust, fairness
b.	<i>պիցերգ</i>	sans main	without hands
	<i>պմիդգն</i>	sans y pancer	without thinking
c.	<i>ամիս</i>	lune	moon

(28) Greetings (115(60)ff)

բարեվ ցյեզի աղբարս
pariev čiezi avparəs
salut a uous mes freres
‘Greetings to you, my brother.’

բարօւ էկիր աղա / որու կւգաս
parov egir aka oru gükas
bien venu monsieur / dou venes uos
‘Welcome, sir. Where do you come from?’

Ֆրէնկիսդանն կուգամ / ինչ տէղաց իս դւն
frengistanən gukəm inc' devac[i] is tün
Je viens de la France / de que leu estes uous
'I come from France. What place are you from?'

էնկւրցիէմ
engürçi-em
d'anguora
'I am from Ankara.'

նիսդ ան քւրսին վրան / ինչ փան օւնիս աստեղ
nist an kürsin vəran inc' þan unis asdiek
assises vous sur le siege / quel afere ave vous en ce lieu
'Sit on that seat. What work do you have here?'

րէնճբէրլթի էնել էկա
renjþerutın eniel ega
Je suis venu fere merchandise
'I came to do trade.'

ինչպէս րէնճբէրլթի ւնիս
inc'bes renjþerutın unis
quelle merchandise aves uous
'What merchandise do you have?'

մէկ հզար տնկ բրինջ բէրեր իմ
meg həzar [dnɡ] þərinç þerier im
Jay apporté quelque mille balle de Riz
'I brought several thousand bales of rice.'

ուրտեղ յելեր էս
urdiek yelier es
ou estes vous decendu
'Where are you staying?'

մէկ խիսդ աղէկ մարդին տունն
meg list əveg marfın dunən
en la maison dun fort homme de bien
'In the home of a very good man.'

(29) Religion (117(61)ff)
գրիստոնայ էս
Krisdonay es
estes uou chrestien
'Are you Christian?'

գրիստոնայ եմ / ասծ սէրն
krisdonay em asdvaj serən
suis chrestien graces a Dieu
‘I am Christian, thank God.’

ասծ կը սիրես / ինչ կը հավատաս
asdvaj gu sires inc[՝] gu havadas
pour lamour de Dieu en quoy croyes uous
‘For the love of God, what do you believe in?’

յես հավատամ ի մի ասծ / ամէնակալ / սղէղցող զէրկինդս եւ զէրկրի
yes havadam i mi asdvaj amenagal steǰov zergintəs yev zergri
Je croyx en un Dieu tout puissant creatur du ciel & de la terre
‘I believe in one God, omnipotent, creator of heaven and earth’

այլ ինչ կը / հավատաս
ayl inc[՝] gu havadas
que croyes uous encore
‘What else do you believe?’

եւ ի մի գաթօղէկէ առուագելական հրոմօսի սբ մայր էղէցուն
yev i mi katօbege arakielagan hurumosi surp mayr e[ge]ǰecun
& en une sainte mere eglise catholique & apostolique Romaine
‘And in one holy Roman catholic apostolic mother church’

մյեր հավատ խիստ բարի է
mier havad xist pari e
nostre croiance est fort bone
‘Our creed is very good.’

ինչու չես թարնար ի մեր իմանն
inc[՝]u čes tarnar i mier imanən
pour quoy ne tourne uous a nostre loy
‘Why don’t you change to our law?’

ասծ կը սիրես աղա ընցի աղորդ խօսէ
asdvaj gu siries aba anci avort xose
pour lamour de Dieu monsieur dites moy la verité
‘For the love of God, sir, tell me the truth.’

խօսէ տէսնամ դինչ կը խօսես
xose desnum dinč[՝] gu xoses
dites uoyons ce que uoles dire
‘Speak, let’s see what you say [how you speak].’

Ճամբին վրան մէկ մէրնօղ մարդ մի պարկեր է
jamrin varan meg mernox mart mi barger e
y li a un homme mort couché sur le chemin
'A dead man was lying on the road,'

Եւ մէկ ալ մեց մարդ մի զմէկ թաղան նստաց ընցի կւ նայի
yev meg al mec' mart mi əzmeğ taban nəsdac' ənci gu nayi
& un autre grand personnage est assis sur la fenestre que me regarde
'And another large man was sitting on a window ledge looking at me,'

յես էրկւզին կես կանցնիմ զվոյ վարի տամ զմէրօղ յօխսա զնայօղ
yes ergukin ges gančnim əzvovon p'ari dam əzmerox yoxsa əznayox
& moy je passe au milieu de deux le quel doi je saluer le mort ou celui que me regarde
'And I am passing between the two. Who should I greet, the dead man or the onlooker?'

ինչու փարի տամ զմէրնօղ մարդն ան մէկ այն փարի տամ
inč'u p'ari dam əzmernox martən an meg aln p'ari dam
[pour]quoy salue l'homme mort je salueray lautre
'Why should I greet the dead man? I'd greet the other one.'

խիսդ փարի է յես ալ ան միդգ կւ դնիմ
xist p'ari e yes al an mitk' gu tənim
viola qui va bien et moy aici je tiens cest advis
'Very good. I'm also of that opinion.'

ինչպէս ձեր մօհամէտ զգերիզմանին մէջ թաղեալ է
inč'bes čer mohamed əzkerizmanin meč' tabyal e
coment uostre mohomed est enterré dens sa sepulture
'How is it that your Mohammed is buried in a tomb,'

Եւ մյեր գրիսդևոս հօգօվ եւ մարմնօվ զէրկինդն է
yev mier kristuos hok'ov yev marmnov zergintn e
& nostre Jesus crist est aux cieux en corps & en ame
'And our Jesus Christ is in heaven in body and spirit?'

հապա յես իչու գրիսդևոս ի թօղմ դէ ձյեր մօհամէտ հավատամ
haba yes i[n]č'u kristuos i tobum te čier mohamed havadam
& pourquoy laisse raige Jesus crist pour croire a uostre mohomed
'And why did I allow Christ that I might believe your Mohammed?'

հայ գաֆիր տես ինչ խօս կւ խօսէ
hay kafir des inč' xos[k] gu xose
ho infidelle regardes que paroles quil parle
'Whoa, infidel, look at what words he's speaking!'

մյեղք է գէզի պէս մէկ ճէրմակ մօրագօլ մարդ կաղիմ
mieḅk' e kēzi bes meg ḵermag moruk'ov mart' gawim
 cest dommage de pendre un homme avec la barbe blanche comme toy
 'It's a pity that I hang a white-bearded man like you.'

յօխսս հիմի զգեզ կրօղ կարնէ
yoḵsa himi azk'iez gərov garne
 sinon la mort te prendoit [tout esture??]
 'If not, now the Reaper will take you.'

աղա գէրէմ էնէ մի կրվիր յես չի գիտէյի դէ դւ անցպէս խօսէն կարնուս
awa k'erem ene mi gərvir yes č'i kideyi te tu anč'bes ḵosen garnus
 monsieur je uous pri ne uous fasches pas je ne saveis pas que uous series fasche de teles paroles
 'Sir, please do not fight. I didn't know that you would take offense at such words,'

յօղսս չեմ խօսէր ի
yoḵsa č'em ḵoser i
 je ne luse pas dites
 'or I wouldn't have spoken them.'

էմտի զգիէզ թօղիմ փարօլ մնաձէզ
emdi azk'iez t'ovim p'arov mənac'ek
 a donc je uous laisse & demeure en santé
 'Now I'll leave you. Stay well.'

(30) Features with broad dialectal distribution:

հայլի	miroir	mirror
գլոխ	teste	head
հիմի	asture	now
յեփ	cant	this is the form in most dialects
գնթ	naiz	nose
կւ վլացիմ	je me lave	I wash (myself)

(31) Features closest to Hadjin:

վէզ		neck	
էնկէջ		ear	H էնկէճ [ängäḵ] (also Tigranakert)
վւոլ	qui	who	H վուէվ, Van; all other dialects have վօլ
իրկաղ			
իրկանգ			
էղօրթ		right	H անդոյդ'
բիրել	enfanter		H բ'իյիէլ, Vn պիրել
ուկուոո	os	bone	H ուագուոյ, Vn ուկուոո
օրխնել			H օխնիէլ
էնէլ			H էնիէլ
լաբսդակ	renard (sic)	(fox)	Partizak, Zeytun

(32) East vs. West

- a. Eastern i- imperfect; du ‘you (sg)’
- b. Western հասկիթ, C-shifts, հմ, հօւ = icy

References

- Ačařean, Hračęea. 1911. *Hay barbaragituřiwñ*. Moscow: Lazarian Institute.
- Baronian, Sukias, and F. Conybeare. 1918. *Catalogue of the Armenian Manuscripts in the Bodleian Library*. Oxford: Clarendon Press.
[Biwrakñ 1899:670, 1900:233—Stanoz dialect]
- Gasporean, Alis / Kasparian, Alice. 1968. *Patmagirk’ Ankiwroy ew Stanozi Hayoc’* / The History of the Armenians of Angora and Stanos. Beirut: Doniguan Press.
- Mxit’arean, S. 1898. *Hayerēñē řoxařeal bařer řurķerēñi mēř* [Armenian Loanwords in Turkish].
Biwrakñ 1898:788-790, 865-866.
- Anonymous. [16th century?] *Dictionarium trilingue: nempe Turcicum Gallicum Armeniacum*.
Ms. Laud Or 202, Bodleian Library, Oxford University.
- Рѳѳosean, Y. 1942. *Hačęni andhanur patmutiwnə*. Los Angeles: Bozart Press.